

A Színek és évek című regény képi szintjének vizsgálata

Lőrincz Gábor – Vas Kinga

1. Bevezető

Kaffka Margit szóban forgó regénye impresszionista stíuselemeket hordoz, ezért sok képszerű elemet tartalmaz. Ahogy már a cím is sejteti, a színeknek kiemelt szerep jut a regényben, éppen ezért elsődlegesen azokkal a képekkel foglalkozunk, amelyek valamilyen módon kapcsolatban állnak velük. Megjegyezzük, hogy az összes fénnel kapcsolatos jelenség is ebbe a tárgykörbe tartozik, mert fizikai szempontból a színek a fehér fény felbontásával jönnek létre (vö. Máté 2004). Ezért azokat a képeket is vizsgáljuk, amelyek a fénnel állnak összefüggésben. A regény képei a teljesség igénye nélkül kerülnek elemzésre.

2. A Színek és évek világa

Kaffka Margit hősnője „utólagosan formálja életét műalkotássá, a visszatekintés alapállásából, átszöve az emlékezés impresszionisztikus fényeinek, szinesztéziáinak gyönyörű szóékiekményeivel”. (Dávid 1994, 54)

Pórtelky Magda memoárjának megjelenése óta sokan és sokfajta szempontból értelmezték a művet. Móricz Zsigmond a regény fő sajátosságának azt tartotta, hogy nő írt a női sorsról, arról a világról, amelyet Kaffka női szemmel látott, amelyet nőként élt meg (vö. Móricz 2005). Radnóti Miklós mindemellett a regény dokumentumjellegét emeli ki (vö. Radnóti 2005). Schöpflin Aladár „az apró megfigyelések rendkívüli tömegének” tartja a *Színek és éveket* (vö. Schöpflin 2005). Bodnár György ugyanakkor a sajátos időkezelést, az emlékezetműködés hiteles bemutatását domborítja ki (vö. Bodnár 2009). Mindannyian más oldalról közelítenek a regényhez, mégis mindegyik megállapítás igaz. Ezek ugyanis az impresszionista próza sajátos jellemzői, a *Színek és évek* pedig „a magyar impresszionista próza egyik legszebb alkotása” (Bodnár 2001, 172).

Az impresszionizmus a képzőművészet területéről került át az irodalom világába, majd ott is megfelelő táptalajra találva gyökeret eresztett. Kaffka Margit bensőséges kapcsolatot ápolt a képzőművészetrel: olyannyira vonzódott hozzá, hogy hősnői között több festőnőre is ráakadunk, amit az *Állomások* című regény is jól szemléltet. A *Színek és években* az impresszionista festészettel való rokonszenvre elsősorban a színekdelő beszéd és a festői látásmód utal.

Az impresszionizmus azonban nem elsősorban az eszközhasználat sajátosságaihoz kötődik, hanem egy új létélményhez is. Világnézeti kétely és keresés húzódik meg az irányzat mögött. Az impresszionista művész lázad a konvenciók ellen, elveti az előítéleteket, le akarja vetkőzni a gátlásait. Műalkotásnak tekinti az életét is: az is lázadás a nyárspolgári életszemlélet ellen.

Az impresszionizmus mint stílusirányzat a pozitivistá természettudományos szemlélet és az új találmányok, kutatási eredmények művészeti felhasználásából ered. Elmélete szerint a jelenség a lényeg része, s ha a jelenséget a pillanatban megragadjuk, akkor a valóság lényegi sajátosságait is birtokolhatjuk. Az impresszionista közlésmód alapja valamiféle emlékező magatartás. Az alkotóban emlékképként idéződik föl valamilyen pillanatnyi hangulat, érzéki benyomás, cselekvésmozzanatok sorozata. Fontos vonás még az ún. összképzetegység és a zeneiség. A zeneiséget a ritmuson kívül a hanghalmozással, illetve a hangszimbolikával érik el az alkotók (vö. Új magyar irodalmi lexikon II. 1994, Vasy 2004).

Az impresszionista stílusjegyek felelevenítése után nézzük meg, hogyan jelennek meg azok a *Színek és években*. Bodnár György úgy látja, hogy „Kafka impresszionizmusa nagy belső küzdelmek egyensúlya. Ő nem elvszerű sztétizmusból vallja magát a látvány hívének. Az ő látásmódja a valóság titkát kereső lélek kényszerű állapota, szemlélődő magatartása a lényeghez vezető filozófiát nem lelő, gondolkodó ember rezignált megalkuvása” (Bodnár 2001, 175).

A *Színek és évek* hősnőjén már a regény elején eluralkodik az impresszionista életérzés: Pórtelki Magda beletörődött sorsába, öregségéről és a közelgő halálról elmélkedik. A fiatalok máshogy tekintenek a megöregedésre, mint ő. Mint ahogyan másként vélekedett erről ő maga is annakidején. Panasz nélkül beszél a magányáról, csüggedten szemléli az őt körülvevő dolgokat, és tekintete időről időre a múltba réved. Gyekszik megragadni a látványokban érzékelhető valóságot: *„Ahogy így újra meg újra végigélem, végigcsinálom gondolatban a rég elmúlt dolgokat, néha össze is fut a szemem előtt sok összefüggés...nem tudom, minden apróság éppen úgy történt-e, vagy csak sokszor gondoltam és mondtam úgy el azóta, és már magam is hiszem. Hallottam egyszer, hogyha az ember hegyes vidéken jár - néha csak egypár lépést megy odább, és egészen megváltozik szeme előtt a tájkép...Így van ez az eseményekkel is talán; és meglehet, hogy amit ma az élettörténetemnek gondolok, az csak mostani gondolkodásom szerint formált kép az életemről.”* (Kafka 1980, 10)

Magda gondolatait elárasztják az emlékek, arra ösztönözve őt, hogy szavakba öntse élete történetét. *„A legnagyobb ajándék a szó, a szó!”* (Kafka 1980, 286) – sóhajtja a múltba visszatekintő hősnő. Magasztalja a szó erejét, mintha megválna magát azzal, ha sikerülne hitelesen megvallania benyomásait. Pórtelki Magdából ömlenek a szavak, mintha ezzel szeretné megtámogatni mondanivalóját, mintha ezzel kívánná önmagát is meggyőzni az elmesélt dolgok, események hitelességéről. *„Kínzott, elbénított, meggyötört a szájalommal vegyes útálat*

iránta” (Kafka 1980, 270); „*Szerettem volna sürgetni, tolni, ösztökélni előre ezt az embert*” (Kafka 1980, 130); „*Milyen jó volna mindezt visszakeresni, ifjúságunk tarka perceit, szavaink dallamát, ruhánk, hajunk régi színét, s az akkori napsugárét, mely szökdelt és fényeskedett rajtunk*” (Kafka 1980, 28).

Az impresszionista hatás méginkább kimutatható a jelzők burjánzásában, mintha egy jelző magában képtelen lenne hűen kifejezni a benyomást: „*Össze-mosódó, nehéz és szívós, elsötétült színű szövete az időnek, egy hosszú, hanyatló, tompán nehezülő életszakasz; de mennyi alattomos, keserves küzdelmekkel, mennyi buta, említeni is bajos, regényietlen, senyvesztő és lekoptató nyomorúságok csatározásaival átluggatott, szétrongyolt!*” (Kafka 1980, 240)

A festői elemek, a színek halmozása, a tájba való belefeledkezés szintén impresszionista hatást mutat. Az emlék gyakran úgy tűnik fel Magda lelki szemei előtt, mint egy tájkép keltette élmény. Emlékezetében a képek gyakran elmosódnak, és csak a színek elevenednek meg: „*Mélán **kék**, komoly férfiszemeket láttam, hosszúkás lány vonalú arc bágyadt **fehérségét**, szinte betegesen **felpirosuló** ajkakat a **sötétszőke** bajusz alatt. A két **aranyas** csillogott, vakított a **búzavirágkék** atilla kihajtóján, a nyúlánk, fiatal alakon végigsurrant a **vörös** stráf.*” (Kafka 1980, 150)

Amikor szülőföldjére emlékszik, akkor is az érzéki ingerek keltette impressziók segítik a megfogalmazásban: „*Sehol annyi színe-illata nincs a szónak mint itt akkor, az ősi lópvidék, a megbolygatatlan nádak-erek kerítette tájon.*” (Kafka 1980, 34)

A hangulat kifejezése érdekében, az akusztikai hatás kedvéért dallamos szavakat keres, alliterációkat, hangutánzó szavakat vesz igénybe. A szavaknak már-már dallamuk van, a regény már-már lírába hajlik. Egy-egy mondatban a tárgy tartalma szinte jelentőségét veszti, a zene uralkodik el a szavakon, és a dallam őrzi, örökíti, adja vissza az élményt: „*Lankadt, hajnali zene, fülledt parfümök, hullatag csipkék, szép, szomorú, becses és őrizett emlékem volt egész életemen át ez a pár balgatag óra.*” (Kafka 1980, 70) Zenei élmény húzódik meg olykor a szóhalmozás mögött is. Virágneveket sorakoztat fel egymás mellett, melyek csilingelve szólalnak meg, pajkoskodnak.

Láthatjuk, hogy a regény szerkezete sok szempontból alárendeltje a stílusnak. Az impresszionista stílusjegyek azonban annyira hozzásimulnak, igazodnak a kifejezni vágyott tartalomhoz, mondanivalóhoz, hogy nem feszítik szét a regényt. Összetartozó kerek egészet alkot a dokumentumszerű realisztikus leírás, a bemutatott emberi (asszonyi) sors izgalma, egy hanyatló világ keserősége, miközben mindezt átjárja, átszővi, behálózza az impresszionizmus.

3. A Színek és évek képi szintje

Mint már említettük, a regény impresszionista stílusjegyekben bővelkedik, amelyek nagyrészt a színekkel függnek össze. Kutatások igazolták (vö. Kiss 2004, 160–161), hogy a különböző nyelvekben leggyakrabban használt színnevek a **fekete**, a **fehér** és a **piros**. A magyar nyelvre ez abban az esetben igaz, ha a piros és vörös színnevek előfordulását együtt vizsgáljuk. Ezt a megállapítást jelen regény nem igazolja, mert a fehér ötvenhétszer, a fekete huszonhatszor, a **piros/vörös** harminchatszor fordul elő a szövegben, ami véleményünk szerint annak köszönhető, hogy a piros/vörös szín jelentéstartománya bővebb, mint a feketéé, így a regényben más-más kontextusban is hatásosan alkalmazható. A három fenti színnéven kívül gyakrabban előforduló színnevek még a **kék**, **zöld**, **sárga** (arany). Ezek a színek adják a hat alapszínt (vö. B. Papp–Fóris 2008, 126). A regényben tehát az alapszínek dominálnak. Bár kutatások bizonyították (vö. B. Papp–Fóris 2008, 125) azt is, hogy a szem felépítésének köszönhetően a színérzékelés minden embernél nagyon hasonló, az egyes színeknek kultúránként mégis más-más jelentése lehet. A keresztény színszimbolikában a **fehér** a tökéletesség, a természetfölötti, az istenség színe, a tisztaság, a győzelem és a béke jelképe. A **fekete** kettős jelentésű: a fehér ellentétéként az ördög, a bűn, a lelki sötétség és halál szimbóluma, de a világról való lemondást, a gyászt, az önmegvetést, a szerénységet és alázatot is jelképezi. A **piros** a háború, a vér, a tűz és a szeretet, de Krisztus és a vértanúk színe is egyben (vö. Magyar katolikus lexikon 2005).

3.1. Leíró képek

Leíró képek azok a képek tekinthetők, amelyekben a szavak bár elsődleges, lexikai jelentéseikben szerepelnek, céljuk mégis a költői gondolat vizuálissá tétele (vö. Szathmári 1994). A regényben több ilyen kép is található, amelyek általában a természet szépségét hivatottak érzékeltetni. Vegyünk szemügyre közülük párat: „Egyszer csak virágban állt, **rózsaszínellett** a gyümölcsös, nekibomlottak a fák, pompázott, pillangózott, virult a mező” (Kaffka 1980, 208); „**Piros meg sárga** rózsák feseltek épp” (Kaffka 1980, 33); „hamvas barkák az útszéli bokrokon, sok **kékség** a levegőben; friss napfény, rügyezés **halovány árnyaló zöldje**” (Kaffka 1980, 207).

A fenti leíró képek közül három a regény utolsó fejezeteiben található, ami azért érdekes, mert ahogy közeledünk a végkifejlet felé, úgy sötétülnek, illetve halványulnak a regény színei. A világos színek tehát ilyen kontextusban feszültséget keltenek a főhős dült lelkiállapota és a természet rendje, harmóniája közt. A többi leíró képben a sötét színek dominálnak, ezért lehangolóak, mintegy az olvasóra nehezednek: „Aztán egy zúzmarás, fiatal, néma kerten át, **a bokrok közt elhagyott padok feketélltek**” (Kaffka 1980, 184); „az állán már **lila-kék**

árnyékai a közeli halálnak” (Kaffka 1980, 181); „**Szürkületkor** megálltam az elhagyott udvaron, a letarolt, szomorú kert előtt; elnéztem az elgazosodott virágágyak puszta kórót, **a gyep rozsdabarnára ázott foltjait**, a lombtalan fákat, amiket szegény Jenő ültetett, **s a málnabokrok fekete, kusza rajzát**” (Kaffka 1980, 182); „**s az alkonyatban** szinte naponta **felpiroslott** az ég alja, és lángcsóvák szikráztak szét a távolban” (Kaffka 1980, 227); „**egy ideig elzárta előlünk a szörnyű képet, csak a vérszínű ég villámlott**” (Kaffka 1980, 230).

Érthető, hogy ezek a képek szomorúságot sugároznak, hiszen vagy az első férj halálával, vagy a városkában pusztító tűzvészrel kapcsolatosak: a bizonytalanság, kétségbeesés, elmúlás képei ezek. Leíró képekből természetesen több is található a vizsgált műben, de már valamilyen szóképpel vagy ahhoz hasonló képszerű elemmel kapcsolódva, így azokat a későbbiekben, a komplex képek közt mutatjuk be.

3.2. Hasonlatok

A hasonlat „egy tárgy vagy egy tényállás megragadása [...] egy másik tárgy vagy tényállás révén, a két tárgy/tényállás között felfedezett részleges azonosság (=hasonlóság), ill. analógia alapján; a hasonlat szintaktikai szerkezet” (Szathmári 2008, 266). Az ókori retorikák a hasonlatot szóképpnek tekintik, és a metafora kifejtéseként definiálják (vö. Fónagy 2010, 238). Hankiss Elemér a hasonlatot a szóképhez hasonló képszerű elemnek nevezi (vö. Hankiss 1985, 490)

„**Biztos, és erős élet, mint egy becsukott, pompás fehér torony egy nagy hegyen.**” (Kaffka 1980, 156) Ez a leírás nagyon jól szemlélteti az uralkodóház helyzetét: a torony szimbolizálja az egyszerű emberektől való biztos távolságot, a fehér szín pedig a tisztaságot és érinthetetlenséget. A regényben azonban egyértelműen jelzi Pórtelki Magda első házasságából eredő státuszát is, amely a férj halálával szertefoszlik. A fehér szín ebben az értelmezésben tehát a tisztaságon kívül a megkíméltséget is jelenti, amit a következő szövegrészlet is jól szemléltet: „**Tűzifavásárlás, kert, téli beszerzések, amitől az első uram gyöngéd és aprólékos gondja elszoktatott.**” (Kaffka 1980, 244)

„**Mint egy színes káprázat, olyan tarka és eleven bennem még ma is ez a régi, ünnepi éjszaka.**” (Kaffka 1980, 158) A **színes** és a **tarka** melléknevek szinonimák, így ebben a kontextusban a két kiemelt jelző fokozásnak is tekinthető.

„**Messze, rémesen, véresen kavargott a szörnyű vész, mint valami szodomai ítélet a város ... az én városom felett.**” (Kaffka 1980, 229) A **véresen** szóból egyszerre asszociálunk magára a vére és a tűzvész színeire is. Észre kell venni, hogy a műben a **veres, vörös** és **véres** szó több helyen is egymás szinonimájaként szerepelnek.

„**A régi jegenyefasor sudarai meztelen, szégyellős-nyurgán meredeztek a sáros, fekete út két oldalán, mint néma, szigorú felkiáltójelek rendje, és a gyászosra ázott, kora tavaszi földek barázdái közt még hócsíkok fehérlettek itt-ott...**” (Kaffka 1980, 202) Ebben a hasonlatban benne feszül a fekete út (régí élet) és a fehér hó

(eljövendő élet) ellentéte. Az út két jelzője közül a *sáros* ráadásul még nyomatékosítja is a fekete szín (pesti élet) alantasságát. A fehérülő hócsíkok a pesti, kilátástalan helyzetből való kilábalás lehetőségét csillantják meg, és magukban rejtik egy jobb, új, tisztább élet lehetőségét is.

3.3. Megszemélyesítések

A megszemélyesítés „retorikai-stilisztikai gondolatalakzat, mely elvont, gondolati fogalmakat, természeti jelenségeket, élettelen tárgyakat, növényeket, állatokat [...] élőként mutat be” (Szathmári 2008, 266).

„A **zöld** ernyős kis lámpa szunyókált.” (Kafka 1980, 124) A zöld szín nyugtató hatású, amit a sok magánhangzó zeneisége is erősít. A *szunyókál* hangulatfestő szó jól érzékelteti a gyenge, álmosító fényt.

„Az őszi, **halovány** sugarak nem táncoltak a **fehér** párnán...” (Kafka 1980, 278) A kép hangulata nagyon hatásosan érzékelteti a lankadó, végéhez közeledő emberélet jellemzőit: az őszi, a haloványosság, a tánc hiánya mind-mind az elmúlást szimbolizálják. A *halovány* és a *fehér* ebben a kontextusban felfoghatóak egymás szinonimáinak, tartalmi ismétléses alakzatot létrehozva.

„Szegény, vén szerszám, rám vicsorította **sárgás** fogsorát.” (Kafka 1980, 288) Ezt a képet nemcsak a zongorára, hanem Pórtelki Magdára is vonatkoztathatjuk, aki úgy érzi, eljárt felette az idő. Ebben a kontextusban a vén zongora a főszereplő metaforája is lehetne.

„A grófi park **fekete lombsűrűje sötét** tömegben rajzolta ki a fák kemény **árnyékát a rózsaszínellő ég hátterébe.**” (Kafka 1980, 232) Ez a kép kissé szurreális, mert a többi tűzvesszel kapcsolatos képben a fekete és piros színek jelennek meg, míg itt a piros helyett a **rózsaszín** áll. A rózsaszín vidámságot, jókedvet sugároz, ami ebben a kontextusban zavaró.

3.4. Metaforák

A metafora „egy adott kifejezéshez kötődő jelentéssel, amellyel rendszeren egy bizonyos tárgyra vagy tényállásra utalunk, egy másik vagy másfajta tárgyra vagy tényállásra referálunk a két tárgy vagy tényállás között felfedezett analógia, ill. hasonlóság alapján” (Szathmári 2008, 390).

„Szakad a hó, és kavargó, porzik a pusztá világra, betemeti az utakat, elvág, megszakít mindent. Ez a nagy, halottas **vakfehérség!**” (Kafka 1980, 224) A regényben a fehér szín (ahogy a fentiekben láttuk) általában a tisztasággal, az étellel, a biztonsággal függ össze, ebben a kontextusban azonban a halált, a bizonytalanságot jelképezi. Magda atyai nagybátyja birtokán kilátástalannak, átláthatatlannak érzi helyzetét, amelyet a végtelen, behavazott pusztaság nagyon jól érzékeltet.

„Összemosódó, nehéz és szívós, **elsötétült színű** szövete az időnek, egy hosszú, hanyatló, tompán nehezülő életszakasz.” (Kaffka 1980, 240) Ez a kép érzékelteti talán a legjobban, hogy az évek múlásával a színek egyre jobban kopnak, halványodnak. Ahogy egyre előrébb haladunk az időben, úgy kerülnek előtérbe a kellemetlen, rossz emlékek is.

3.5. Szinesztéziák

A szinesztézia „érzetkeverés, eltérő érzékterületekről származó fogalmak összekapcsolása” (Szathmári 2008, 554). Fónagy Iván *érezkszint-váltásnak* nevezi, és a metafora egyik válfajaként tartja számon (vö. Fónagy 2010, 153), P. Dombi Erzsébet pedig olyan stílusjelenséggént említi, mely *érettársításon* alapul (vö. P. Dombi 1974, 5).

„*Sehol annyi színe-illata nincs a szónak.*” (Kaffka 1980, 34) Véleményünk szerint ez a leghatásosabb szinesztézia a regényben, mert nemcsak két, hanem három érzékelési területet köt össze: a hallást, a látást és a szaglást. A kötőjeles írásmódnak a két lexéma szoros kapcsolatát kellene jeleznie, ami ebben a képben az ellenkező hatást kelti: még jobban eltávolítja egymástól az érzékterületeket.

„*Súgva lihegte a tarka hazugságokat.*” (Kaffka 1980, 223) A tarka jelző itt többfélét is jelenthet: utalhat a könnyelműsége, de az összevisszaságra, következetlenségre is. Az olvasó nehezen (vagy egyáltalán nem) tudja eldönteni, hogy a hazugságok vonzzák vagy taszítják-e a főhőst.

3.6. Metonímiák

A metonímia „egy fogalom vagy egy tényállás megnevezése a szabályos (konvencionális) megnevezés helyett olyan kifejezéssel, amely eredetileg egy másik fogalom megnevezésére szolgál; az új megnevezés alapja az, hogy a két fogalom/tényállás egymással érintkezzen” (Szathmári 2008, 410).

„*A messze, óriás térségen feketén nyüzsgő emberraj*” (Kaffka 1980, 231); „*Előtünk izzva fel-felvillanó, borzasztóan mozgalmos, örületes, lihegő, vérszínű áradat*” (Kaffka 1980, 230). Ez a két kép szorosan összetartozik: mindkettő a tűzvész áldozatainak a gyászat, tehetetlenségét fejezi ki. A fekete és a piros (vérszín) hatásosan kiegészítik egymást, és rémítő érzéseket keltenek.

3.7. Komplex képek

A komplex kép fogalmát Hankiss Elemér (1985, 490) nyomán használjuk, aki ezen olyan képeket ért, amelyekben vagy két metafora, vagy metafora és metonímia (szinekdoché), vagy metafora és hasonlat kapcsolódik egymással. Olyan összetett képekről van tehát szó, amelyekben többszöri síkváltás megy végbe a képalkotás során.

„A tűz **világossága** oldalvást és mozdulatlanul, szinte nyugodtan feküdt el a sírkövek **fehér** márványain, a néma mezőn.” (Kafka 1980, 231) Ez a kép egy megszemélyesítés és egy metafora kapcsolatából jön létre. A piros szín a tűzzel (tisztítótűzzel) függ össze, és azt szimbolizálja, hogy a városnak (és benne Pórtelki Magdának is) meg kell tisztulnia ahhoz, hogy valami új kezdődhessen. A háttérben ott lapul az a felismerés is (amit a temető szimbolizál), hogy aki nem képes változni, újraértelmezni az életét, az halálra van ítélve (Vodicska Jenő). Ezeket a megállapításokat a következő, a fentiekben már elemzett szövegrész is alátámasztja: „Messze, rémesen, **véresen** kavargott a szörnyű vész, mint valami szodomai ítélet a város ... az én városom felett.” (Kafka 1980, 229)

A következő képben egy szinesztézia és egy megszemélyesítés kerül egymás mellé: „Az ajtó kerek szeméből **melegpiros** villanások vetődnek, és lobogva játszanak a pohárszék **fényes**, politúrozott oldalán.” (Kafka 1980, 72) Ebben a képben már nem a tűz pusztító, fékezhetetlen, megtisztító ereje, hanem meleg adó szelidsége jelenik meg.

„Gázlámpák sűrű **fényessége**, meredt, **fekete** vasgerendák töméntelen, nyúl-káló árnyékai, robogás, csengetés, mindenféle kiáltozás, **nehéz füstszag** a nedves levegőben, csupa zavar, **csupa fény és árnyék**, egymást taposók.” (Kafka 1980, 183) Ezt a képet a szinesztézián és a megszemélyesítésen kívül a benne feszülő fény-árnyék ellentét is nagyon érzékletessé teszi, mert vegyes érzelmeket kelt az olvasóban. Ezt a hatást a különböző zajok zavarra fokozzák.

„A párna, a takaró álmodó, lány **fehérséggel** vált ki a szoba estjéből, mint egy különös felhő.” (Kafka 1980, 279–280) Ez a kép jól szemlélteti Magda mostohaapjának haláltusáját. Az álom, a felhő, a lány fehérség mind a két világ közti, az élők számára sejtelmes, ismeretlen állapotot próbálja érzékeltetni.

4. Összegzés

Összegzésként elmondható, hogy a *Színek és évek* című regény képi szintje sokrétű és összetett. Véleményünk szerint főleg a fentiekben elemzett képek adják a regény impresszionista jellegét, mert bennük sajátos módon előtérbe kerül a vizuális élmény, a homály, árnyék, alkony, a körvonalak nélküli, puhává finomuló szín- és fényhatás (vö. P. Dombi 1974, 215).

Irodalom

Bodnár György (2001): *Kaffka Margit*. Balassi Kiadó. Budapest.

Bodnár György (2009): *Párbeszéd az idővel*. Argumentum. Budapest.

B. Papp Eszter–Fóris Ágota (2008): *Alapszín – alapszínnev. A fogalmak és a nyelvi jelek kapcsolatáról*. In: *Jel és jelentés*. Tinta Könyvkiadó. Budapest.

Dávid Katalin Zsuzsanna (1994): *Színek és Ének*. Goldprint. Szeged.

Fónagy Iván (2010): *A költői nyelvről*. Corvina Kiadó. Budapest.

Hankiss Elemér (1985): *Az irodalmi mű mint komplex modell*. Magvető Kiadó. Budapest.

Kiss Gábor (2004): *A piros, vörös és más színnevek használata a Magyar Nemzeti Szövegtár alapján*. In: Gecső Tamás (szerk.) *Variabilitás és nyelvhasználat*. Tinta Könyvkiadó. Budapest, 160-165.

Magyar Katolikus Lexikon
(<http://lexikon.katolikus.hu/S/sz%C3%ADnszimbolika.html>)
(letöltve: 2011. 11. 5.)

Máthé Tamás (2004): *A színek szerepe a térképi ábrázolásban*. PhD-disszertáció, ELTE, Budapest. <http://lazarus.elte.hu/hun/digkonyv/szakdolg/mathe/>
(letöltve: 2011. 11. 5.)

Móricz Zsigmond (2005): *Kaffka Margit*. In: Bodnár György (szerk.) *Színek, évek, állomások (In memoriam Kaffka Margit)*. Nap Kiadó. Budapest. 87-93.

P. Dombi Erzsébet (1974): *Öt érzék ezer muzsikája*. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.

Radnóti Miklós (2005): *Kaffka Margit*. In: Bodnár György (szerk.) *Színek, évek, állomások (In memoriam Kaffka Margit)*. Nap Kiadó. Budapest. 94-97.

Schöpflin Aladár 2005. *Kaffka Margit*. In: Bodnár György (szerk.) *Színek, évek, állomások (In memoriam Kaffka Margit)*. Nap Kiadó. Budapest. 116-127.

Szathmári István (1994): *Stílusról, stilisztikáról napjainkban*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.

Szathmári István (szerk.) (2008): *Alakzatlexikon*. Tinta Könyvkiadó. Budapest.

Új magyar irodalmi lexikon II. (H–Ö) (1994): Akadémiai Kiadó. Budapest.

Vasy Géza (2004): *Korok, stílusok, irányzatok az európai irodalomban*. Krónika Nova Kiadó. Budapest.